

KORONAUADALMI ÉPÜLETEK MISKOLCON A 19. SZÁZAD ELEJÉN

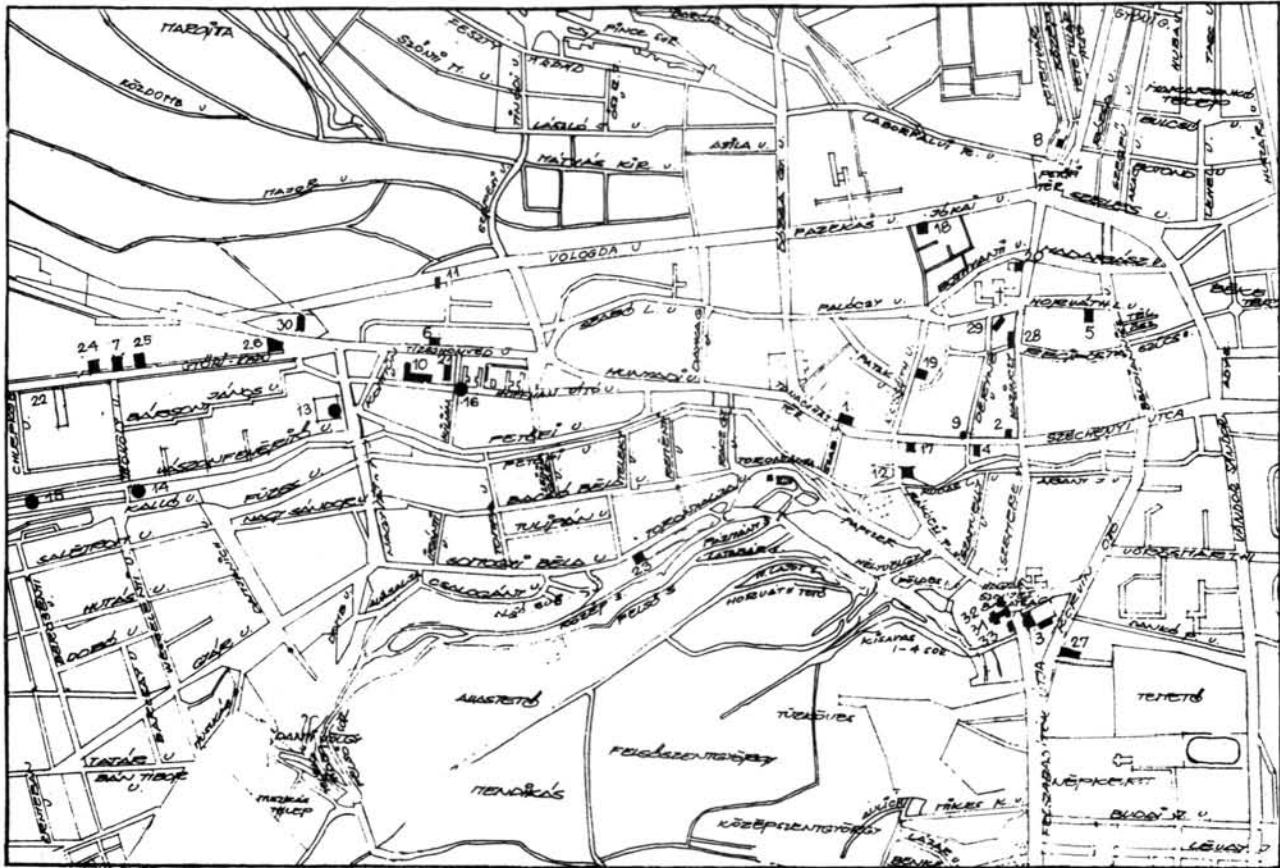
DOBROSSY ISTVÁN–IGLÓI GYULA

Miskolc és a diósgyőri koronauradalom kapcsolatát a 19–20. század fordulójának történeti ismeretei alapján *Szendrei János* kimerítően elemezte.¹ Anyagának rendszerezése, bemutatása és okfejtése napjaink kutatói számára is kiindulópontot jelent. A több, mint fél évszázad alatt felhalmozódott újabb részadatokat felhasználva, saját kutatási eredményeit összegezve az utóbbi években *Veres László* vállalkozott a kapcsolat kimerítő és újabb szempontokat érvényesítő feltárására, bemutatására.² A koronauradalom és Miskolc, ill. a koronauradalomhoz tartozó valamennyi település kapcsolatának szerves részét képezték a különféle összeírások. Ezek közül eddig az 1755/56-os, az 1783/84-es, az 1832/33-as, az 1854/55-ös és az 1857-es összeírásokat sikerült részletesen tanulmányozni és feltárni. Közülük kiemelkedik az 1832/33-as összeírás, amely a következő címet viseli: „Összeírása Miskolcz kincstári városban található uradalmi épületeknek a M. Kir. Kincstár 26913/1832. VIII. 14. előírásának teljesítéseken előkészületkép Miskolcz szab. kir. várossá tételére.”³ Az épületek számát, részletes leírását és rajzmelléleteit tekintve ez valamennyi összeírás közül a legteljesebb. A közel ötven objektum aprólékos leírásához 38 db rajzmelléklet készült. A felmérést végzők az uradalomhoz tartozó épületeket – elsősorban jövedelmezőségüket szem előtt tartva – három csoportba sorolva mutatják be. Az „elsőosztályú, azaz jövedelmű épületek” között a vendéglőket-korcsmákat, a mészárszékeket, a malmokat, az uradalmi boltot, serfőzőt, selyemtenyésző-házat, összesen 19 objektumot vettek számba. Második csoportba a gazdasági épületeket sorolták. Ennek minősítették a prefektus, az ügyvéd, a provizor, az uradalmi mérnök és a vásárbíró lakását, de részletes leírás készült a gabonátároló építményekről, az uradalmi szénás kertről, a magtárakról és a fatelepről. A fő hivatalviselőktől elkülönítve írták össze a bognár és a fagondnok lakását. Harmadosztályúnak tekintették a kegyúri épületeket. Ezen belül jó leírás készült a mindszenti Sz. Péter és Sz. Pál templomról, s a közelében elhelyezkedő kegyúri épületekről (alsó plébánia, aggotthon vagy menház, kántorház). Valamennyi épület még napjainkban is akkori helyén áll. Az akkori Veres-hídnál, a Pece-patakon túl, sarkon álló épület volt a leányiskola a tanítói lakással. A minorita templom mellett háromszögletű telken állt a három osztályos iskola. A Szent Anna templom és a plébániaépület kegyura hasonlóan a koronauradalom volt. A plébániát felső-plébánia elnevezéssel különböztették

1. *Szendrei J.*, 1904. (II.) 123–125.; 220–230; 483–520. *Szendrei J.*, 1911. (IV.) 145–218.

2. *Veres L.*, 1977. 36–42; Uő. 1979. 199–314; Uő. 1980. 32–37.

3. Az összeírás anyaga az 1960-as évek elején *Pataki J.* fordításában került *Komáromy J.* akkori múzeumigazgatóhoz, majd halála után, hagyatéki anyaga részeként a Herman Ottó Múzeum történeti dokumentációs gyűjteményébe. Jelzete: HOM.HTD. 77.272.315.

1. kép. Koronauradalmi épületek Miskolcon 1832-ben. (Az 1982-es állapotnak megfelelő térképen alkalmazott számozott jelek csak földrajzi meghatározáshoz szolgálnak. Az azonosítások az 1817-es Domby-térkép alapján készültek.)

meg a Mindszenti alsó-plébániától. A felső-plébánia utcájára merőlegesen, az akkori Oskola utcában állt a fiú és leányiskola a felső kántorlakással.

A felméréseket és rajzokat Szarvas Ferenc egri építőmester és a hasonlóan egri Polerdszky György József ácsmester készítette. Összeírásuk jóváhagyására a Királyi Távlatjegyző, Czettner Antal és Szerelemhegyi József királyi kincstári számjegyző előtt 1833. május 8-án, Miskolcon került sor.

Alábbiakban – a dokumentumok nagy számára való tekintettel – az összeírásnak csupán az első részét, az ún. „jövővedelmű” épületek leírását közöljük. Alaptérképünkön (1. kép) viszont valamennyi objektum földrajzi helyét bejelöltük. Az 1982-es állapotnak megfelelően térképen alkalmazott számozott jelek azonban csak a földrajzi meghatározáshoz, elhelyezéshez szolgálnak. Az azonosítások a *Dobby István* által 1817-ben készült, s helyrajzi számmal ellátott térkép alapján történtek.⁴

Az azonosításkor, majd az ezt követő leírásakor „A” pont alatt vázlatosan közöljük az esetleges korábbi ismereteket a vonatkozó objektumról, másrészt utalunk arra, hogy a későbbi évtizedekben mi történt vele, s jelenleg létezik-e, vagy mi épült a helyén. A „B” pontban a leírást értelemszerűen, néhány esetben kivonatossan közöljük.

1. „A Koronához címzett uradalmi szálló-vendéglő”

A) Az épület a mai Széchenyi u. 1. szám alatti Avaz Szálloda helyén volt. A telek és építményei történetével *Komáromy József* foglalkozott.⁵ Kutatásaiból tudjuk, hogy már 1365-től a diósgyőri uradalom királyi ispánja itt gyűjtötte össze a jobbágyi kilencedből származó terményeket, a viaszt, a mézet, a bort. A 14. századi magtár és szérűskert helyén a következő évszázadokban számos tulajdonos, vagy bérlő emelt, ill. alakított át építményt. E nagy kiterjedésű telek kúriája 1755-től *Tambur* elnevezés alatt uradalmi korcsmaként funkcionált. Első, hiteles alaprajzát 1775-ből ismerjük. Bővítésére 1784-ben került sor, s a neve is *Arany Coronára* változott. 1789-ben *Klir Vencel* tervei alapján emeletet építettek rá, majd újabb, jelentősebb átalakítására 1833-ben került sor. Az átalakítást bemutató állapotról vall tehát a bemutatandó összeírás. Ezt az épületet a városi tanács 1893-ban bontatta le, s *Komáromy József* megállapítása szerint ekkor tűnt el véglegesen a régi, a középkori falakat addig őrző épület. Helyén *Ádler Károly*⁶ tervei alapján épült fel az *Új Korona*, amit 1894-ben meg is nyitottak. A 20. század első felében gyakorta változó bérlői közül leghíresebb *Böczögő József* volt.⁷ A Korona a felszabadulás után *Hotel Avaz* elnevezéssel működött tovább, s ezzel együttjárt néhány, de az alapokat nem sértő kisebb átalakítás, új külső kialakítása. Az uradalmi felmérés idején Miskolc legértékesebb épülete volt.

B) Az 1832-es összeírás szerint az uradalmi szálló és vendéglő, a magyarul Piacz utcának nevezett utcában van, kissé feljebb a Prefektusi-háznál, főhelyen, a 2689. számú telken, homlokzatával délre néz. Ennek az uradalomnak ez a legjelentékenyebb háza s a

4. *A Dobby István* által készített 1817. évi belterületi térkép jelzete: HOM.HTD. II. (Térképtár) 6.

5. *Komáromy J.*, 1956. 48–53., Uő. 1972. 16–18.

6. *Ádler Károly* tevékenységéhez ld. *Iglói Gy.*, 1979. 153–162.

7. *Böczögő József*, mint a „Korona” és a „Budapest” szállodák, az „Abbázia” kávéház, a „Böczögő-pincze” bérlője, ill. tulajdonosa tevékenységéhez ld. HOM.HTD. 58.257.1.

2. kép. A Korona szálló-vendéglő déli homlokzata a Piac
(mai Széchenyi u.) felől

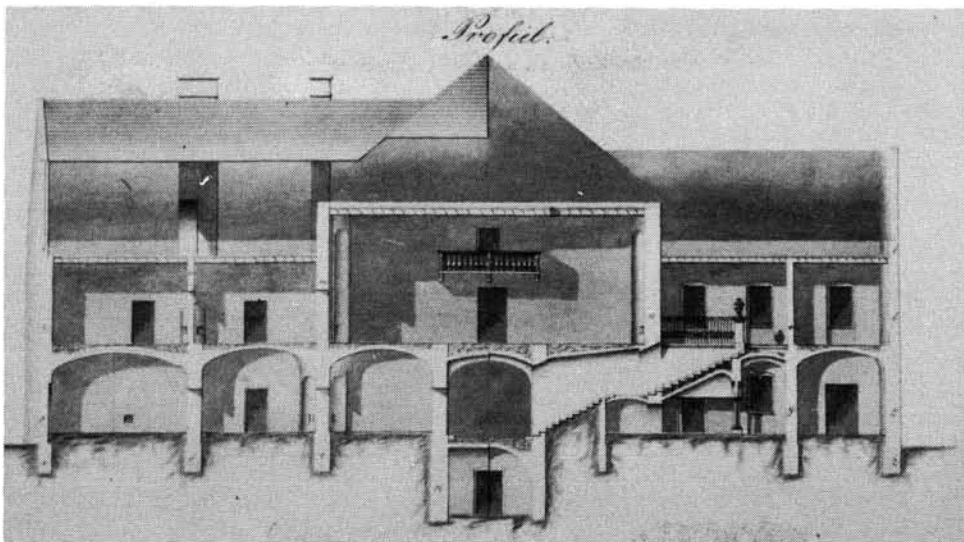
legelőkelőbb is, jó, s szilárd anyagból építve. Az utca felőli része egy, a belső, az udvarra néző része kétemeletes, az egészet zsindeletetű fedi. Minden szempontból jó karban van (2. kép).

Az utcai bejárata sárgára és feketére festve széles boltív alatt helyezkedik el, jobb oldalon az ajtó egyenesen az ivóba nyílik, s innen ajtó vezet a kávézásra szolgáló tágas mellékhelyiségbe. Ebbe a helyiségbe az utcáról kétszárnyú kapun is be lehet jutni az udvaron s egy kis szobán keresztül, amely a falban boltívformán nyílik. A kávézónak használt helyiségből el lehet jutni a konyhába is. Innen el lehet jutni egy boltozatos ajtón keresztül egy négyzetes helyiségbe, amely egyben a földszinti rész jobb oldalát foglalja el.

A főajtón bal felől bejárat van két szobába, amelyek a bérlő lakosztályát képezik. Ezekből el lehet jutni a tornácra, majd folyamatosan továbbhaladva az ivószobába, amelyből jobbról kijárat van egy szűk folyosóra, a bal oldali kijárat pedig az utcára vezet. Az ivóból nyílik a pincelejárati kapuja. A boltozott pincében folyosó vezet 9 gönci hordó helyére, majd tovább megy a pince 12 hordó számára, ez mindkét oldalra kisebb részekre van osztva, s minden részben 4–5 gönci hordó fér el. A már említett ivóból a tornácra s azon végigmenve a konyhába van bejárat, ahol jobbról a szolgák nagyszobája, balról pedig egy kis éléskamra helyezkedik el. A szolgák szobájának folytatásában a kétrészes árnyékszék van, amely az ajtó boltozatából nyílik. Az árnyékszék mögött van az udvarból a kétszárnyú ajtón át lejárati égetett téglából való boltozat alatt a pincébe 12 gönci hordó számára, ez a pince a már említett összeköttetésben van.

Ez a bal oldali része a földszintnek, padlója, boltozatos mindene épp olyan, mint a jobb oldali részé.

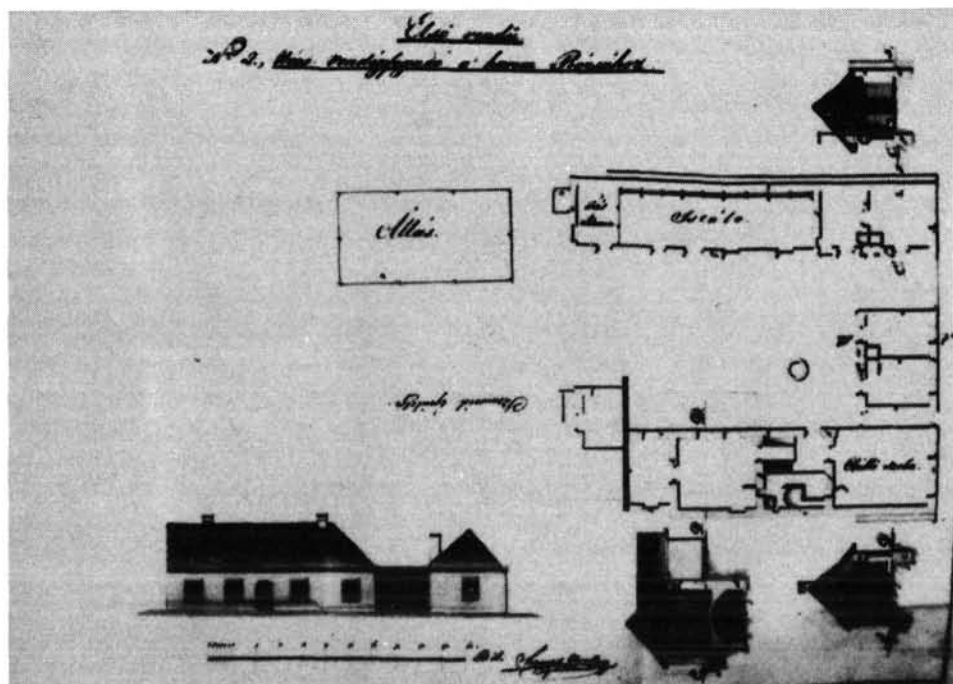
A bal oldali boltozat alatti főajtón át kettős falépcsőzet vezet az első emeletre, ahol keskeny folyosót négyzetes kövek padlózzák végig az egész épületen. Közepén azonban egy négyzet alakú előtérből kétszárnyú ajtón át van a bejárat a nagyterembe, ennek

3. kép. A Korona szálló épületének metszete

az utca felől öt ablaka van, ennek a mennyezete lapos vakolatú, padlója pedig fából való, kétszárnyú ajtaja vörösesre festve, ablaka hatszárnyú festett keretben, két gömbölyű fazekas kályha benne (3. kép). (A képpel kapcsolatban megjegyzendő, hogy középen az első emeleti nagyteremben jól látható az a kórus is, amely az udvarra néző kétemeletes épületrészből nyílt. Az épület alatti pincéket, amelyek a pincefolyosótól balra helyezkedtek el, a metszet nem ábrázolja, mivel azok az udvarra néző helyiségek alatt voltak. Az utcai és az udvari helyiségek zöme alatt nem volt pince.) A leírást tovább is idézve, ebben a teremben (ami a képen is látható) van három üvegcsillár, felfüggesztve egymástól egyenlő távolságra. Ettől a teremtől jobbra és balra is van összeköttetésben 2–2 nagyszoba, s balról még egy kisebb szoba is. Ezen utóbbi kis szoba kivételével a többi szoba mind az utcára néz, s mindnek a folyosóról van bejárata, mennyezete mindnek lapos, padlója fából való, az ablak négyszárnyú, ajtajai a jobb oldaliak kivételével kétszárnyúak, a folyosó felé azonban egyszárnyúak, a kályhák fazekas készítmények, mindegyikben (a bal oldali kis szoba kivételével) függő csillár. Ez a mellső, az utca felőli emelet beosztása, amelyet a belső, az udvar felőli s most leírandó emeleti résztől a már leírt közbenső folyosó választ el. Ennek a belső résznek az alkotói a következők: a négyzetes folyosótól jobbra van egy szoba két ablakkal az udvarra néző, balra van egy négyülékes árnyékszék, ezután a szűk folyosón keresztül három különálló szobácska, mindegyik mennyezetes, fapadlós, ablakai négyszárnyúak, keretben, kályhái fazekaskészítmények. Az árnyékszék mögött kétrészes falépcső visz az udvarra néző második emeletre, ilyen csak a belső első emelet felett van. Itt a folyosó téglaburkolatú, s jobbra egy téglából épített padlásra vezet s egy kis kamrához, balra a nagyszobába, ennek az ajtajából van a bejárat a nagyterem kórusára.

A most leírt épület bal oldali részén kezdődik a szárnyépület a főépulettől néhány lépés távolságra, ez is jó anyagból szolidan épült a talajra, zsindelettel, mindenképpen jó állapotban, tartalmaz négy szobát, két-két között szűk téglázott folyosó, mennyeze-

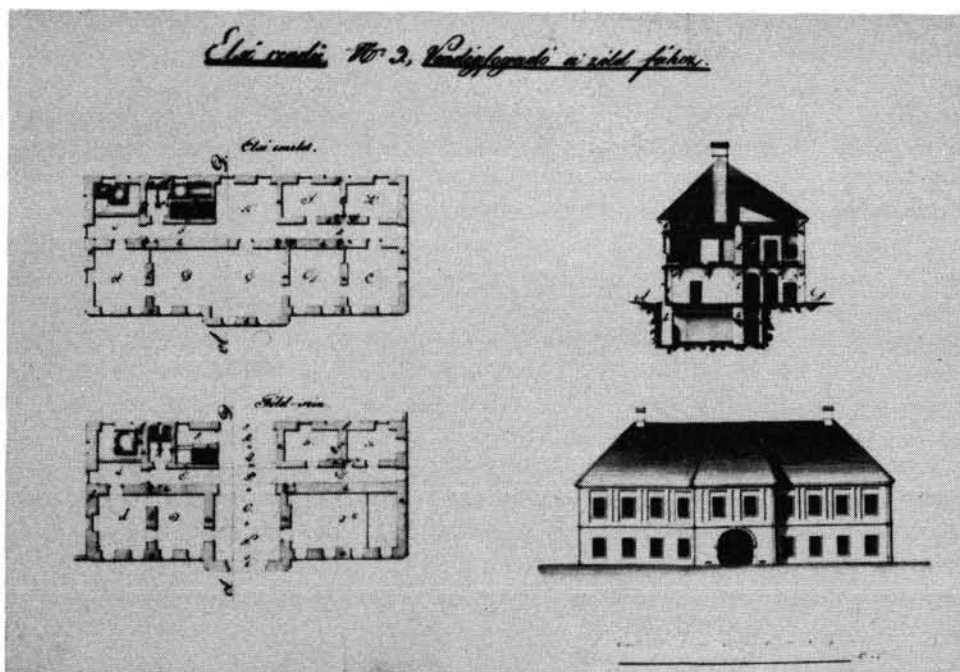
4. kép. A Három Rózsa vendéglő alaprajzi elrendezése, metszete és a Piac (mai Széchenyi u.) homlokzata

tesek, fapadlósak, az ablakok vasrácsos négyszárnyúak, fazekaskályhákkal, kapuja vörös színre festve. Ennek az épületnek a külső sarkában van a feljárat a padlásra, mögötte pedig kétrészes árnyékszék. Ezen szárny jobb oldalában van a fából való raktár zsindeletetű alatt, de padlózat nélkül a tűzifa s más hasznos dolgok számára.

Az udvar közepén áll tíz négyzetes oszlop zsindeletetű alatt a jó anyagból épült kocsiszín 12 kocsi számára, a legjobb állapotban padlózatlanul.⁸ A kocsiszín mögött az istálló jó anyagból, széles boltozat alatt, zsindelezve, jó állapotban. Ezt a nagy istállóban a közepén nyolc négyzetes oszlop tartja, s minden szükségessel fel van szerelve 30 ló számára. A kis istállóban 6 ló fér el, s mellette kamra is van: lószerszámtartó. Ennek a kamrának ajtaja mellett van a feljárat a lóáplálékörző padlásra. Ezen istállók mögött van a díszkert a vendégek számára.

Az udvarban a tűzifaraktár mellett szivattyúskút kiköveztve. Ez az épület az udvarral együtt 850 5/6, a kert 580, együtt 1430 5/6 négyszögöl területet tartalmaz. Az épület egészének becsértéke 44 890 forint 29 2/4 krajcár.

8. A szín története összekapcsolódik a miskolci színjátszás kezdeteivel. Ehhez ld. részletesebben: Dobrossy I., 1976. 120–126.

5. kép. A Zöldfa vendégfogadó földszinti és emeleti alaprajza, metszete és utcai homlokzata

2. „A Három Rózsa uradalmi vendégfogadó”

A) Miskolc legkorábbi keletkezésű ilyen jellegű építményei közé tartozik. Korai építéstörténetéről részletesen tájékoztat *Komáromy József*⁹. A vendégfogadó 19. századi történetéről jól tájékoztatnak a levéltári források, amelyeket *Szendrei János* több alkalommal is idéz.¹⁰ Az épület mai formáját a Széchenyi és Kazinczy utca sarkán 1878 elején alakították ki, azon a két telken, amelynek egyike a korábbi Három Rózsa alapterülete volt, a másikon viszont lakóház állott. Az 1832-es összeírás erről a korábbi épületről vall, amely tehát a 19. század elején még nem a két utca sarkán helyezkedett el. Amikor Kossuth Lajos 1840. augusztus 16-án zempléni útjáról Pest felé menet megállt Miskolcon, s az összegyűlt miskolci polgárok előtt beszédet mondott, ez nem a mostani épület erkélyéről hangzott el, hanem a régi fogadóból, amely előtt a korabeli leírások szerint egy olajlámpás világította meg a hepehupás kövezetet. S itt volt akkor a gyorskocsijárat megállója is.

B) Látható a Piac utcában, kissé lejjebb az uradalmi boltnál, kiváló és forgalmas helyen, a 2748. telekszám alatt. Az épület jó anyagból, szilárdan épült, zsindeletet fedí, bár ez utóbbi jelen állapotában némi javításra szorul.

9. *Komáromy J.*, 1956. 48–53., Uő. 1972. 57–59.

10. *Szendrei J.*, i.m. (IV.) 37, 182, 188, 272, 289, 295, 297, 369, 780, 816.

Ahogy az utcáról a kapuján (ti. az épület) belépünk, balról fapadlós és zsindeletetős járdán van a bejárat a konyhába, jobbról pedig két szoba, ahol a bérlő lakik. Balra tovább van a nagyterem, az ebédlőszoba. A konyhából van az ajtós lejárát a pincébe, ez — téglá — boltozatos, 18 gönci hordó számára. A konyhából jobbra van a sarkon egy hosszú keskeny éléstár, amely valaha bejárat volt az utcáról a ma is meglevő kiskapun át, ez azonban most állandóan zárva van. Ehhez az éléstárhoz csatlakozik két kisszoba a vendégek számára, mindkettő fapadlós, kétszárnyú ablakos, vasrácsos, fazekas kályhás (4. kép).

A másik rész is jó anyagból szilárdan épült zsindeletetős épület, mégis falai hibásak, állandó javítást igényelnek, tetője is meghibásodott, meg is hajlott, tagadhatatlanul romlásnak indult. Tartalmaz pedig az utcai ajtón át két szobácskát, külön-külön, vendégek számára. Aztán vele egy tető alatt van az istálló 16 ló számára, meg tűzifakamra, de ez árnyékszékeknek van átalakítva. Az istálló szomszédságában áll a nyílt kocsiszín zsindeletetős alatt padlózat nélkül, hat kocszi számára. A konyha mellett fakávás kőkút, zsindeletetős alatt kerek felhúzószervezettel.

Az egész telek 435 1/6 négyszögölnyi. Meg kell még itt jegyezni, hogy a vendégfogadó egy telken van négy magánházzal, közös az udvar s az utcai ajtó. Ez kellemetlen körülmény a vendégek számára, s gyakran okozott kárt is. Az uradalmi törvényszék előtt többször volt tárgyalva e négy magánház ügye — a békés biztonság céljából — kevés eredménnyel! Az épület értéke így is 3581 forint 17 3/8 krajcár bécsi értékben, de valódi értékben 1432 forint és 31 krajcár.

3. „A Zöldfa uradalmi vendégfogadó”

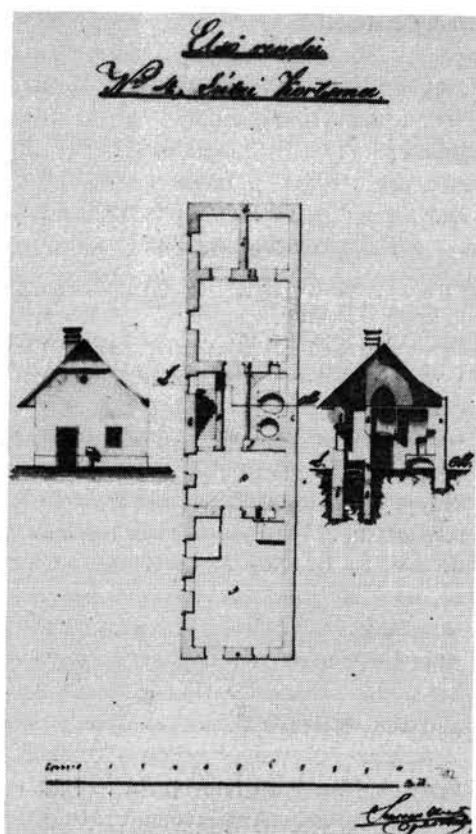
A) Mindszent és Miskolc határán álló 18. század elején épített objektum, amely mindenkor miskolci illetőségű volt. Az épület utcai homlokzata a Csabai kapu felé nézett, jelenleg ez az útszakasz Magyar–Szovjet Barátság tér. A vendéglő helyén, a tér 3. számmal megjelölt telkén jelenleg a Szakszervezetek Borsod megyei Tanácsának székháza áll. A Zöldfa vendégfogadó történetét *Dobrossy István* dolgozta fel részletesen.¹¹

B) Az 1832. évi uradalmi felmérés szerint ez az épület a Mindszent utcában áll, a város bejáratánál, az Aggotthon táján, az országúton, jól látható helyen és szabadon a 352. számú telken. Ez is jó anyagból, szolidan épült, emeletes, jó állapotú zsindeletetős alatt.

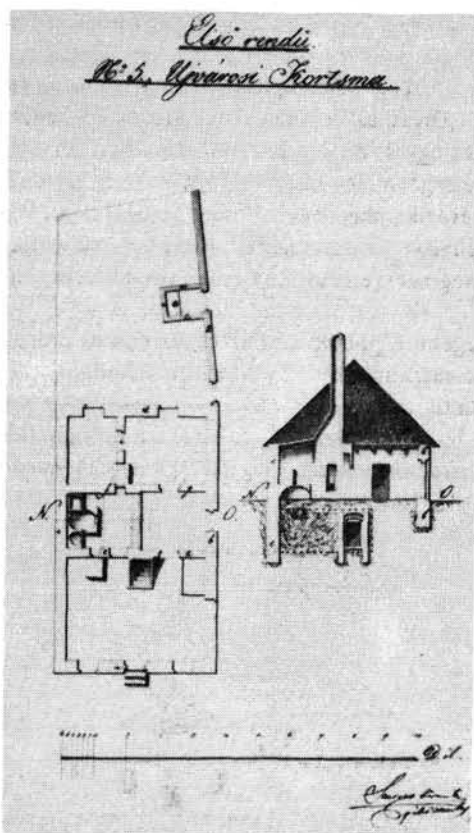
Az emeletén középen van egy négyzetes kitéglázott csarnok, s ebből mindkét irányban szűk bejárat az utcára néző négyablakos terembe, emellett balról két, jobbról egy szoba folytatásképpen, a jobb oldaliból bejárat a konyhába, ebből pedig a csarnokfolyosóra. A konyha mellett két ülökés árnyékszék, s feljárati lépcső a padlásra (5. kép).

A folyosó másik oldalán is van két kisszoba, mindezek, a termek is fapadlózatos mennyezetűek, fazekaskályhák, négyszárnyú ablakok zöldre festett ablakkeretben, a kapuja festetlen. A belső két szoba is mennyezetes, de téglapadlós, négyszárnyú ablakokkal, fazekas cserépkályhákkal. A folyosó is mennyezetes, meghosszabbítása boltozatos. — A földszinti részen az utcai kapubejárat jobbról, a nagyívó félmagasan festett, a borívó szép nagy terem boltozva, van négyszárnyú ablaka kívülről vasráccsal biztosítva, gömbölyű öntöttvas kályhával; ennek a helyiségnek az udvar felé folytatása egy keskeny fo-

11. *Dobrossy I.*, 1981. 93–101.

6. kép. A „Luczi-Korcsma” alaprajza, keresztmetszete és a Piac utcai (mai Széchenyi u.) homlokzata

7. kép. Az „Újvárosi Korcsma” alaprajza és metszete

lyosó, ahonnan két különálló szobácska nyílik. A bal oldali ajtóbejárat mellett két szobácska (szolgák) a korcsmáros lakásául, ezekben két négyszárnyú ablak, vasrácsos, mindkettőben cserépkályha. A másik szobából nyílik a konyha, ez pedig a folyosóra nyílik. A konyha mellett kétrészes árnyékszék, mellette falépcső az emeletre, s lefelé a boltozott pincébe, ahol 30 hordó gönci bor fér el.

Az udvarban jobbra van a nagy istálló (= állás) vakolatlanul építve zsindeletet alatti 32 ló és 10 kocsi számára, tágas kapukkal, ezekből az egyik az udvarra, a másik az utcára nyílik. — Az udvar közepén kút kikövezeve, kávéja fa, teteje is keretes szerkezet. Hátról van a konyhakert kőfallal kerítve az udvarral együtt. Az egész épület az udvarral $723 \frac{3}{6}$ négyszögöl, a kert $248 \frac{5}{6}$ négyszögöl, együtt $972 \frac{2}{6}$ -od négyszögöl. Értéke bécsi értékben 18 234 f. 24 $\frac{7}{8}$ x. forgalmi pénzben 7293 f. 46 krajcár.

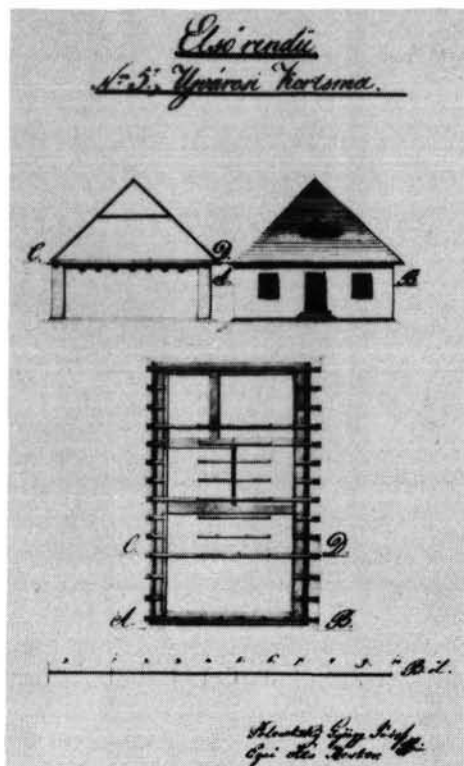
4. „A Luci-Korcsma urasági italmérő”

A) A „Derékpiaç utca” déli oldalán épült, egykori helyén (mai Széchenyi u. 30. sz.) a „Divatház” épülete található. A 18. századi eredetű italmérőhely említései közül érdekes egy 1783-as adat. Március 14-én német kesztyűslegényeket éjjeli mulatozás és pipázás vétsége miatt kísérték innen be a városházára.¹² A helyiséget „Luczy-korcsmájá”-nak nevezik, majd egy 1787-es bejegyzés már „Lucziné” korcsmájának említi. A 19. századi leírások „rosszlelkű” helyként minősítik, mert gyakorta előfordult, hogy a korcsma mögötti szemétdombon halott embereket találtak.¹³

B) Az összeírás szerint ez az épület a fő, azaz a Piac utcán, a sarkon állott, kissé lejjebb a prefektusi háztól, az akkori uradalmi bolt tájékán, a Domby-féle térkép 714-es telekszám alatt. Zsindelytetővel ellátott, jó anyagból épített, s jó állapotú objektumként említi az összeírás.

Közvetlenül az utcáról van a bejárata az ivóba, amelynek fa a padlózata, kétszárnyú vasrácsos ablakai, meg cserépkályhája van. Az ivó mögött a négyzetes folyosó boltozatos,

középső része festett fapadlós, s az éléskamrába visz. Ebből a folyosóból van a kijárat az utcácskába, itt a lejárata a boltozott pincébe, ahol 30 gönci hordó fér el. Egyenesen pedig a folyosóról nyílik a konyhabejárat s a padlásra vivő feljárat. A konyhából nyílik a bérlő lakószobája, amely fapadlós, kétszárnyú ablaka vasrácsos, s cserépkályha van benne. Ebből a szobából nyílik két kis boltozatos téglapadlós szobácska (6. kép). Az épület mögött zsindelytetővel ellátott kocsisín található, amely a felmérés idején javítás alatt állott. A korcsmának azonban nincsen udvara. Az egész telek 50 2/6 négyszögöl. Értéke bécsi pénzben 3026 f. 22 3/8 x., reálértéke 1210 frt. 33 kr.

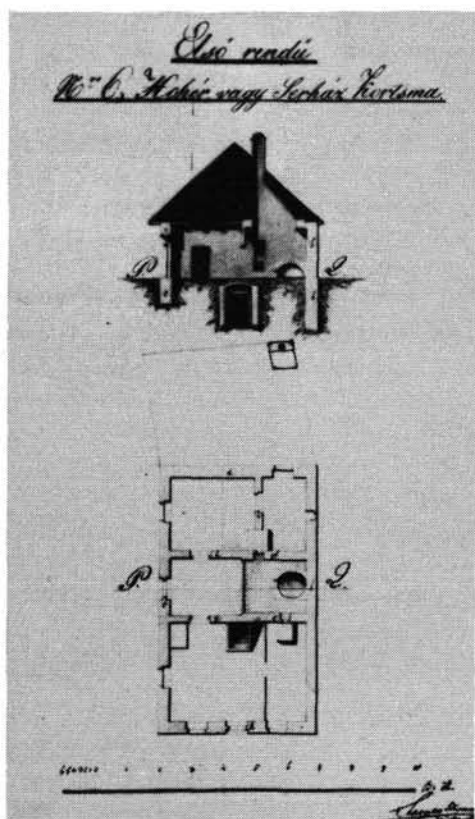
8. kép. Az „Újvárosi Korcsma” fedélszékének alaprajza, metszete és utcai homlokzata

5. „Az Újvárosi Korcsma. Uradalmi bormérés”

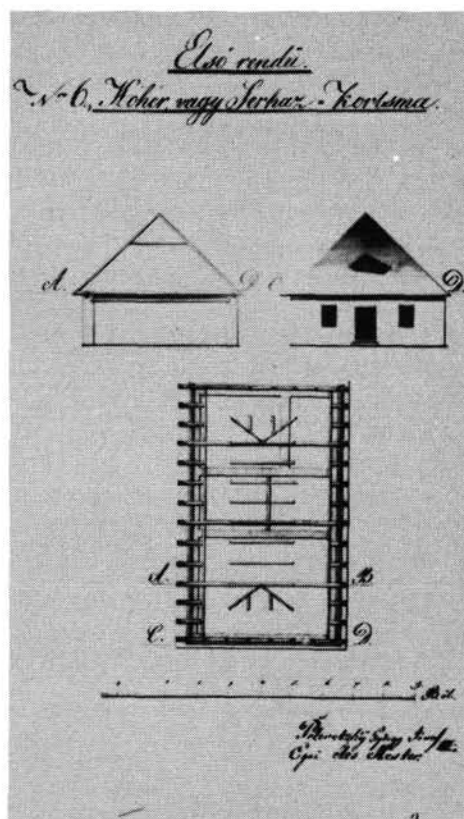
A) Az egykori Újvárosi utca ma Horváth Lajos utca, ennek a déli oldalán helyezkedett el a korcsma, közel a Búzávásár téri közökhöz, a mai Beloiannisz utcai sarokhoz. A korcsma nyugati oldalán gyalogos köz vezetett délre a Pece, Vereshídi Pece, a mai Régiposta utcáig.

12. Szendrei J., i.m. (V.) 578.

13. Szendrei J., i.m. (V.) 495.

9. kép. A „Hóhér vagy Serház Korcsma”
alaprajza és metszete

10. kép. A „Hóhér vagy Serház Korcsma”
fedélszékének alaprajza,
metszete és utcai homlokzata

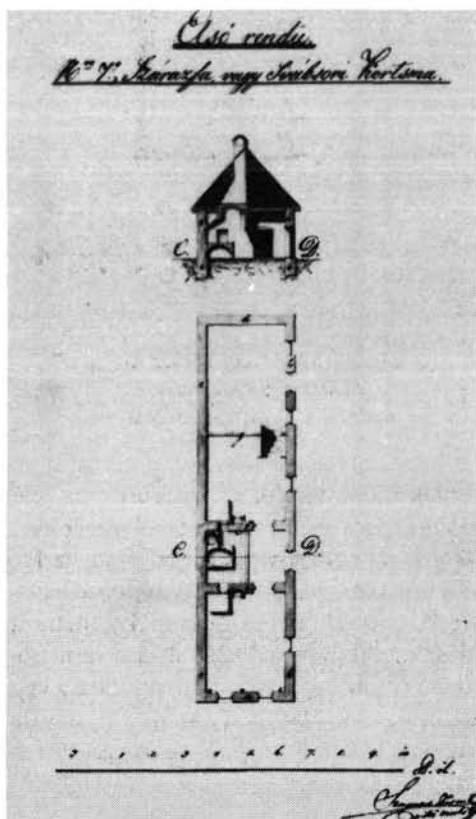
B) A leírás szerint ez a korcsma a Minoriták monostorától az Újvárosi utca felé haladva jobbra esik, a 2866. telekszám alatt, sarokház formán. Jó anyagból jól megépítve, új zsindeletetű alatt és jó állapotban. Az utcáról lehet egyenesen az ivóba lépni, ez fapadlós, kétszárnyú vasrácsos ablakai meg cserépkályhája van. Ebből kétszárnyú ajtón át lehet lejárni a boltozott pincébe, ahol 24 gönci hordó fér el. Ebből az ivóból juthatni a konyhába, azután jön két szobája a bérlő lakásának, ezek is fapadlósak, ablakai vasrácsosak, kétszárnyúak, mindkét szobában cserépkályha (7–8. kép). Az épület folytatása egy kicsiny udvar, részben kő- részben fakerítéssel, benne árnyékszék. Telke $41 \frac{5}{6}$, udvara $29 \frac{1}{6}$, együtt 71 négyszögöl. Értéke bécsi pénzben 2378 f. $31 \frac{1}{4}$ x., valósággal 951 f. $24 \frac{2}{5}$ krajcár.

6. „Hóhér vagy Serház korcsma”

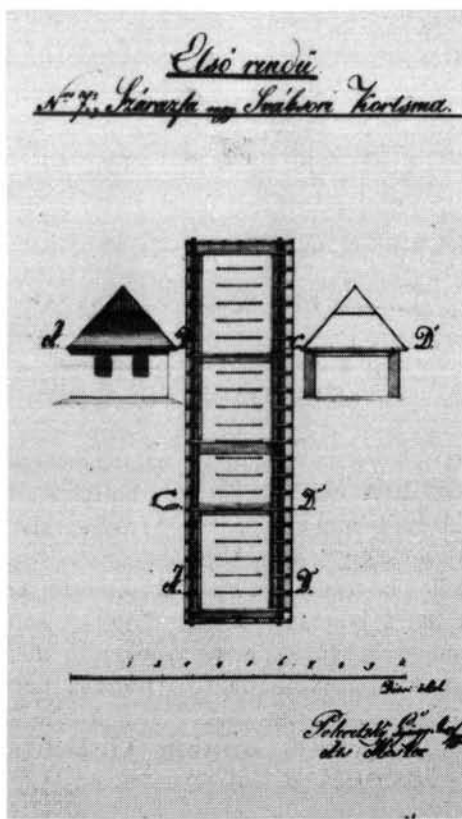
A) Az újvárosi korcsmához hasonlóan ez is sarokház, utcai bejárata a Kis-hunyad, ma Tizeshonvéd utca felől volt. Az épülettől nyugatra gyalogos köz vezetett a mögötte fekvő

– az épülettől északra eső – egykori portákra. A város jegyzőkönyvében nevével először 1787-ben találkozunk, tehát a korai alapítású miskolci korcsmák közé tartozik.¹⁴ Helyén ma üres terület van, a Vologda lakótelepi házak előtt kialakított szabad térrel azonosítható.

B) Az 1832-es összeírás szerint az 1704. számú telken, az uradalmi kasznár lakása tájékán áll. Zsindelytetős, jól megépített, jó anyagból s jó állapotban levő épület. A Diósgyőr felől vezető főutcából van a bejárat az ivóba, ez fapadlós, ablakai kétszárnyúak, vasrácsosak, cserépkályha van benne, harmadrésze fakerítéssel elválasztva. Az ivóból az oldalajtón át van a bejárat a boltozott pincébe, 20 gönci hordó fér el benne. Az ivóból nyílik a konyha is, téglapadlós, kijáratral az oldalutcára. A konyhából nyílik két szoba a bérlő lakásául, ezek is fapadlásúak, kétszárnyú ablakai vasrácsosak, mindegyikben cserépkályha. A kis mellékutcából nyílik az idetartozó udvar, fakerítéses, sarkán árnyékkal (9–10. kép). Az épület 41 2/6, az udvar 17 4/6, együtt a kettő 59 négyszögöl területű. Bécsi értékben 2285 f. 11 1/8 x., valósággal 914 f. 4 2/3 x.

11. kép. A „Szárazfa” vagy „Svábsort” korcsma, uradalmi italmérő alaprajza és metszete

12. kép. A Szárazfa Korcsma fedélszékének alaprajza, metszete és utcai homlokzata

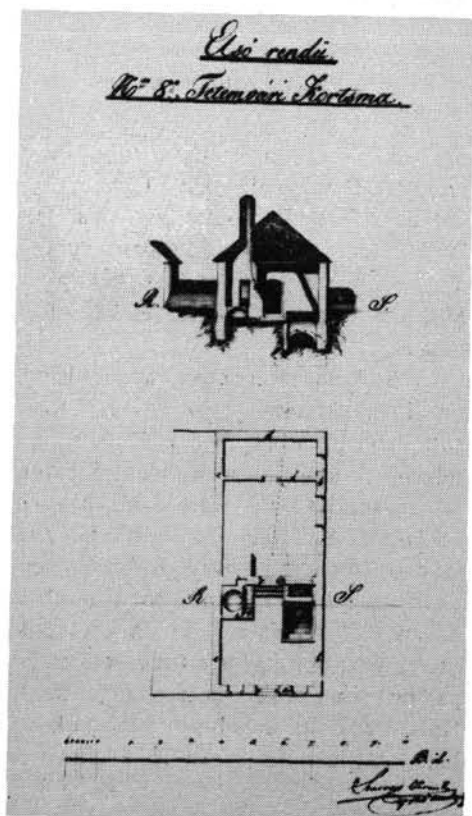
14. Szendrei J., i.m. (V.) 578–579.

7. „Százafa vagy Svábsori uradalmi korcsma”

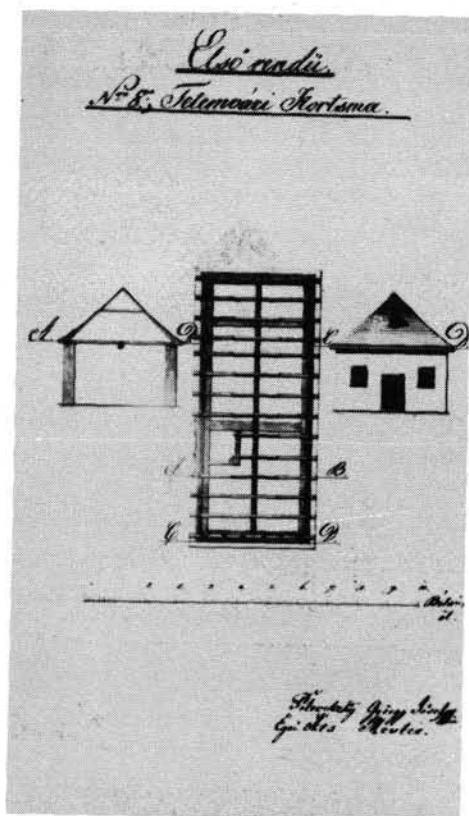
A) A Sváb sor, vagy a Dombly-térképen jelzett Via versus Diós-Győr a mai Győri kapu vonalában helyezkedett el. Telekszámából következően, a korcsma ennek az útnak az északi oldalán, kb. a mai Thököly utcával szemben működött. Keletkezéséről, funkcionálásának körülményeiről korábbi adatok nem kerültek elő.

B) A Svábsori utcában, a város felső részén, az uradalmi faraktárhoz közel, az 1631. számú telken helyezkedik el. Agyaggal összetapasztott kövekből épült, zindelytetős, az első szoba mennyezete romladozó, a tetőzet is javításra szorul. (11–12. kép.)

Az udvarból a konyhába lépve van a három egyszárnyú vasrácsos ablakos első terem, benne cserépkályha, mennyezete bükkfagerendás, padlója egyenletesen fapadlós. A konyhából jobbra egy ahhoz hasonló padlójú, ablakú szobácska, ebből nyílik a bejárat a boltozott pincébe, ahol 6 gönci hordónak van helye. E szobácska folytatása egy kamara istálló formára. Udvara az utca felől deszkával kerítve. Kertje is van a kőporos pince felé hosszan elnyúló, a ház udvara 190 4/6 kertje 851, együtt a kettő 1041 4/6 négyszögöl. Bécsi pénzben értéke 713 f. 3/4 x., valóságban 284 f. 58 3/5 krajcár.

13. kép.
A „Tetemvári uradalmi Korcsma” alaprajza
és metszete

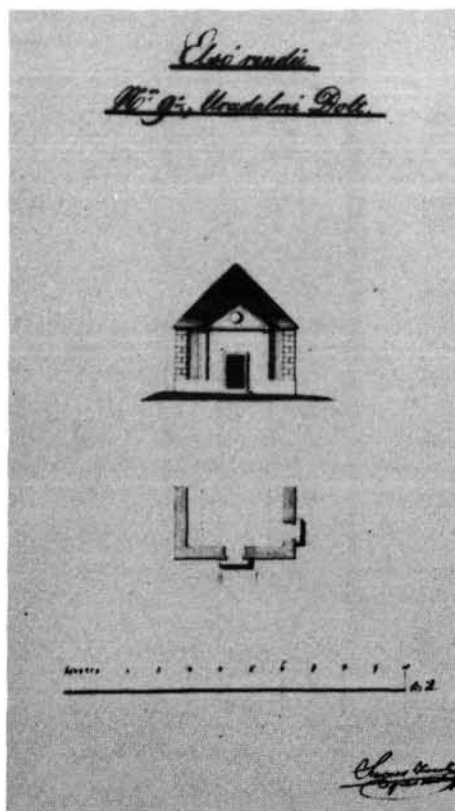
14. kép. A „Tetemvári uradalmi Korcsma”
fedélszékének alaprajza,
metszete és utcai homlokzata

8. „Tetemvári uradalmi korcsma”

A) A mai Petőfi tér mögötti helyen volt ez az objektum, a részben ma is megmaradt meredek utak elágazásánál. Részletesebb adatok működésével kapcsolatban eddig nem kerültek elő.

B) Az összeírás adatai alapján megtalálható a Tetemvár utcában, a piacbíró házától kissé felfelé, észrevehető dombon; sarokház a 3047. számú telken. Nyers kőből épült, zindelytetős, sötét állapotban van.

Az utcáról nyílik közvetlenül a bejárat az ivóba, sarkában fallal elválasztva a tűzhely, amely konyhaként szolgál, és a feljárt is itt van a padlásra, oldalt pedig kétszárnyú ajtólejárát a lágy kőzetbe vágott pincébe, ahol 24 gönci hordó fér el. Az ivó mellett két szoba a bérlő lakása, gerendás mennyezetű, padlója döngölt agyag, egyszárnyú négyszögletű ablaka vasrácsos, cserépkályhája van. (13–14. kép.) Kicsi és szűk udvara van az épület és a szomszéd ház között, egy ülőkés árnyékszékkel. Telke az udvarral együtt 44 $\frac{2}{6}$ négyszögöl. Értéke bécsi pénzben 562 f. 57 $\frac{1}{8}$ kr., valóságban 225 f. 11 krajcár.

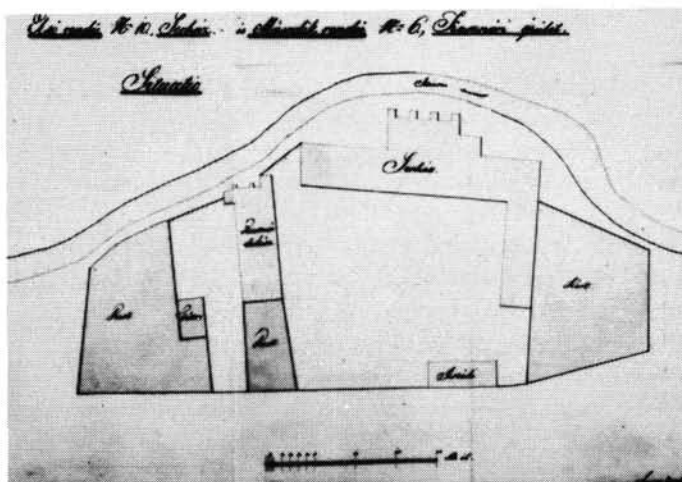
15. kép. Az uradalmi bolt alaprajza és a Piac utcai homlokzata

9. „Az uradalmi bolt”

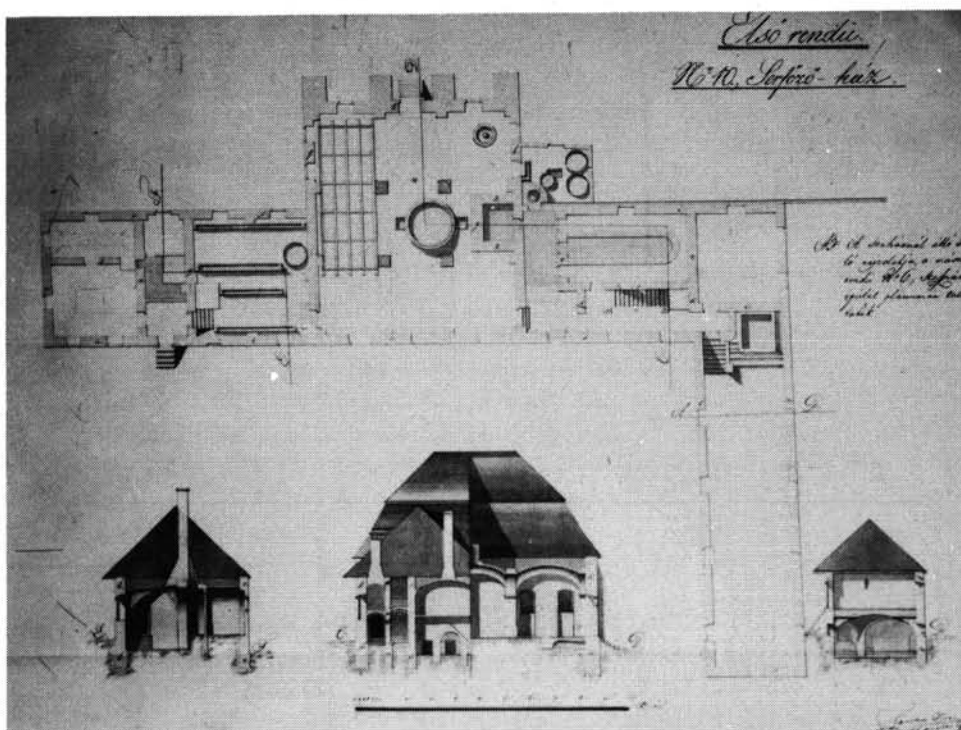
A) A Dombóy-térkép azonosítása szerint a Derék-piatz (mai Széchenyi utca) és a Nagy-Boldogasszony (mai Déryné utca) kereszteződésében, sarkon álló építmény volt. Helyét később a Miskolci Nemzeti Színház épülete foglalta el.¹⁵

B) A Piacz utcában, az uradalmi, ún. Luczi korcsma táján, fő és látogatott helyen, saroképület a 2717. számú telken. A bolt az utcai frontra épült, az ugyanazon tető alatt épült katonai szálláshoz, úgy, hogy a többi háznál kissé kijebb álljon. Jó anyagból és jól megépült, zindelytető alatt, jó állapotban is van. Két kapuja van, az egyik a másik utcára néz; boltozatos mennyezetű és fapadlós. Tartozéka nincsen (15. kép). Hosszú idő óta a helybeli vaskereskedő bérlő. Alapterülete 9 négyszögöl. Becsértéke bécsi pénzben 696 f. 22 kr., folyó pénzben 278 f. 32 $\frac{4}{5}$ x.

15. Komáromy J., i.m. (1972) 41–43.

16. kép. Az uradalmi „Serföző ház”
és a „Kasznári épület” helyszínrajza

17. kép. A „Serföző ház” alaprajzi elrendezése
és metszetei

10. „Az uradalmi sörfőző”

A) A Kis-Hunyad (mai Tizeshonvéd utca), az egykori Szinva malomárok és az ún. Malom-szög (mai Hoffmann Ottó utca) közötti terület déli részén helyezkedett el. Helyén napjainkban a Tizeshonvéd u. 21. sz. alatt az MSZMP Oktatási Igazgatóságának épülete áll. Miskolc két legjelesebb serfőzőházának egyike, történetéről *Szendrei J.*, majd *Dobrossy I.* tudósít, ill. készített összegezést.¹⁶

B) Az 1832. évi összeírás szerint az uradalmi sörfőző a város felső részén, a Hóhér-vagy Serház-korcsma táján található, a gabonamagtár folytatásaképpen, a Szinva mellett az 1504. számú telken. Jó anyagból, jól megépülve, s jó karban van.

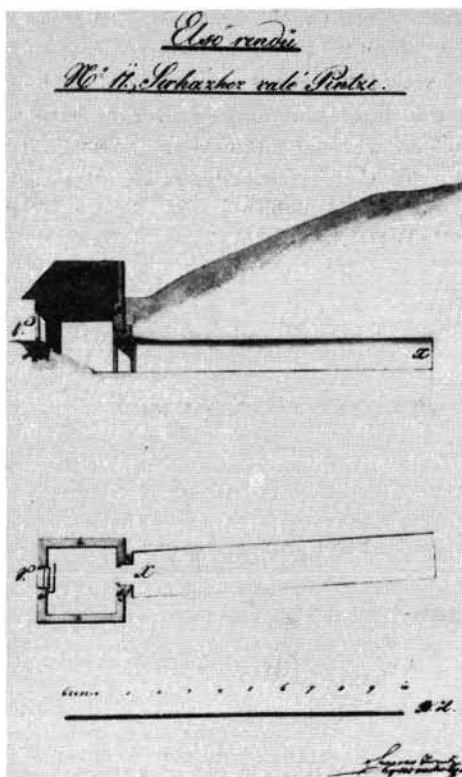
A Magyar utcai kapun bemenne, az udvaron egyenesen keresztül mutatja magát a bérlő lakása, ez két szoba, konyha és kicsi éléskamra. A szobák boltozatosak, az ablakok négyszárnyúak, vasrácsosak, mindkettőben cserépkályha. A konyhából pár lépcsőn lefelé van a pince, azaz a sörraktár. Ez is boltozott, padlózata négyzetes kőlapokkal (16. kép). Folytatása a sörfőző, ez egy bő négyzet, négy gömbölyű kőpilléren nyugszik a boltozata, padlózata ennek is négyzetes kőlapokból kirakva. Itt vannak a sörfőző szükséges kellékei. Mindenből a legjobb felszerelés található. A *gyorsításra* a 30 hordótérfogatnak megfelelő sörfőző mellett kút szolgál. A tér jobboldali sarkában van a szeszfőző üst. A sörfőzőből az épület előtt hosszában végigmenve egy keskeny folyosóhoz érünk, s ennek a végén van a boltozatos téglapadlós szobácskája az alkalmazottaknak. Ennek a helyiségnek a kapuja mellett lehet felmenni a *szárító (szabad szárító)* helyiségbe (*Malzdör*). Ez is boltozatos, padlója viszont vasrudakra szerelt rézlemezekből készítve. Itt a keskeny folyosó végén van a padlásfeljárt, ahol a bérlő fából árpamagtárat épített.

Az épület bal oldalán szárnyépület van, ez emeletes, földszintjén mosó és csíráztató helyiség, emeletén pedig magtár (17. kép). A csíráztatóhoz lépcsőlejárát vezet a kapu melletti alkalmazott szállástól, maga ez az áztató és csíráztató helyiség pincyszerű, boltozott és téglapadlós. Négy darab, vasrácsos, négyzetes ablaka van, a felette levő magtár pedig az udvartól érhető el néhány falazott lépcsőn felfelé haladva. 900 pozsonyi mérő mennyiségű gabonát tud befogadni, fagerendákból van megszerkesztve. A magtár mögött fekszik a konyhakert. A főutcán van még egy épületecskéje is, szintén jó anyagból megépítve, zsindelytető alatt, ebben két istálló négy ló számára. Csatlakozik ehhez egy (szerszám) kamra. A sörfőző mögött kút, amely vizet vesz a sörfőző számára a Szinvából. Az épület kerítése deszkából való. Az egész 1410 1/4 négyszögöl területet foglal el. Az előírt becslés (kőműves-kőfaragó, ács, asztalos, kovács, üveges, fazekas munka) összértéke bécsi pénzben 25 000 f. 2 1/4 x., jelenlegi értékben: 10 001 f. 13 krajcár.

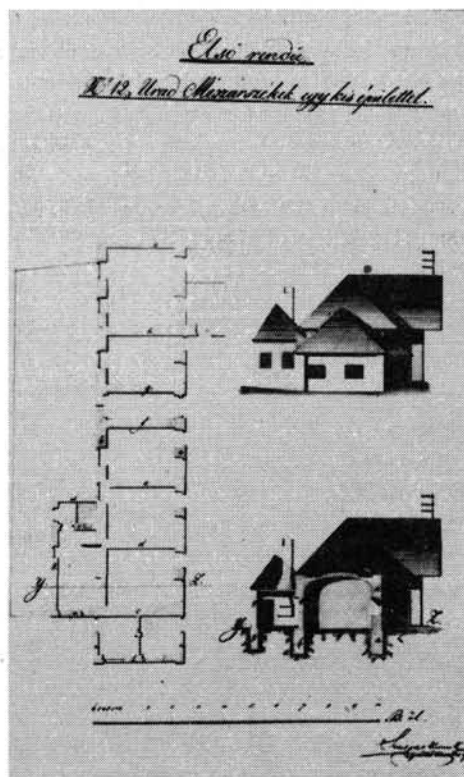
11. „A sörfőzőhöz bérbe adott pince”

A) Az egykori „serfőző-ház”-zal szemben, az út túlsó oldalán, a Kis-Hunyad (mai Tizeshonvéd) utcától északi irányban, keskeny, gyalogos köz vezetett a Nagy-leány temető utcáig. A pince itt helyezkedett el a domboldalban. A temető helyén ma a Vologda

16. *Szendrei J.*, i.m. (IV.) 182, 185, 186, 755.; *Dobrossy I.*, 1978/1979. 66–71.

18. kép. A sörházhoz tartozó pince alaprajza és hosszmetsete

19. kép. Az uradalmi mészárszékek alaprajza, metsetei és homlokzataik

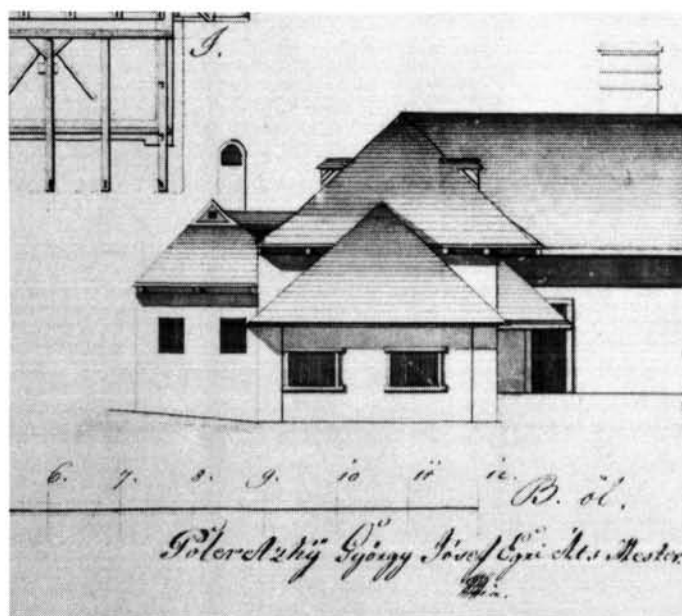
lakótelep áll, az utcának és a pincének egykori helye is megszűnt az elmúlt évtized városépítési tevékenysége eredményeként.

B) 1832-ben a „magánosok pincéi” között, a Hóhér korcsma irányában, a jobb oldali dombba vájva, 1697. számú telken állt a pince. Az összeírás megemlíti, hogy van benne egy előpince, jó anyagból, nyersen megépítve, zsindelytető alatt. Ez valójában borház a pincében szükséges szerszámok számára. Innen a lejárát a lágy kőbe vágott (hanyagul vágott) pincébe. Ez 50 hordót tud befogadni, s a jelenlegi bérlő sörraktárnak használja (18. kép). Az egész pince $7\frac{1}{2}$ négyszögöl területet foglal el. Értéke, s a benne foglalt kőműves, ács, asztalos és kovácsmunkák értéke bécsi pénzben 449 f. 14 $\frac{2}{4}$ x., azaz folyópénzben 179 f. 41 $\frac{4}{5}$ krajcár.

12. „Uradalmi mészárszékek a hozzátartozó házzal”

A) Miskolc egykori nagy piacterén elhelyezkedő mészárszékre 1550-ben utal az első adat. A mai Béke filmszínház helyén a 19. század végéig funkcionált, a Grassalkovich-szerződést megelőzően városi mészárszékként. Az 1832-ben számbavett, ún. székeket,

azaz a négy bolthelyiségből álló épületet és a Szinvára emelt vágóhelyet 1768-ban építette a diósgyőri uradalom. A mészáros céh iratai között fennmaradt árendás szerződések a 19. század végéig az uradalommal kapcsolatosak. A székek bérletével együtt járt a vágóhely használata, valamint a város felső végében egy uradalmi legelő, amelyet az uradalomhoz tartozó valamennyi mészárszék bérlője használhatott. A mészárszékekkel nemcsak itt, hanem városszerte állandó problémák voltak. A hatóságok és a mészárosok közötti villongások csak a 19. század végén simulnak el, amikor 1891–1892 között a Sajóparton felépült a Közvágó-híd.¹⁷

20. kép. Az uradalmi mészárszék homlokzata

A mészárszékek és a ház egykori helyével kapcsolatban meg kell említenünk, hogy az épületek előtti, a Szinva és a Sötétkapu közötti útszakasz (mai Rákóczi utca) ebben az időben a mainál kb. kétszer szélesebb volt. Az itt működő „Tiszavirág” halászcserda és a Rákóczi u. 14. sz. (a Dombóy-térképen 739. hrsz. megjelölésű) ház közötti zsákutcát már a korabeli térképek is ábrázolják. Ezek együttes neve akkor Vágó-malom utca volt. A Szinva ezen a részen két ágban folyt, mellékágára emelték a rövid ideig működő, hevenyészett vágóhelyet. A főág egészen a mai Rákóczi u. 14. sz. épület déli homlokzata előtt haladt. A malomárok a Rudas László utca helyén volt. A Szinva két ága között mintegy 90–95 m hosszú sziget képződött. A malomárkon, a mai Rudas L. 4. számú épülettel szemben működött a Vágó-malom.¹⁸ A Szinva – 1983-ban elbontott – hídja helyén fahíd szolgált a két meder felett a Szigeten keresztüli közlekedésre, hossza mintegy

17. Marjalaki Kiss L., 1925. 46–48.

18. Veres L., 1975. 14–20.

20–25 méter lehetett. A malomárok zsilipje a Zrínyi Gimnázium bejáratával szembeni helyen zárta le a két Szinva-ágot. A térképek a Zrínyi Gimnázium telkét természetesen ekkor még üresen ábrázolják, 651. hrsz. megjelöléssel.

B) Az összeírás szerint a mészárszékek és a ház a prefektusi épület mellett, a Sötétkapu mögött található, a 731-es telekszám alatt. A szerszámoknak szolgáló épület jó anyagból épült, zsindelettel van ellátva, s jó állapotban van. Tartalmaz egy szobácskát konyhával, utóbbiban a bérlők most húst raktároznak, továbbá található 6 mészárszék egy kisebb kamrával. Az egész épület boltozatos, kivéve a két régi épületben levő mészárszéket, amelyek még fából épültek, s mennyezetük is fából való. A konyha mögött két mészárszék között van a feljárt a padlásra, amely nyers bőrök raktára. A mészárszékekhez hozzáépült egy kis ház jó anyagból, zsindelettel, de elhanyagolt állapotban, padlózata már korhad, tetőzete is romladozik. Van benne egy kis konyha, s egy kis szoba, kicsi udvarába nyíló ajtóval, de jelenleg üresen áll (19–20. kép). Az előírt szempontok s az utasítás szerint értéke bécsiben 3313 f. 26 $\frac{2}{4}$ x., forgalmi pénzben 1325 f. 22 $\frac{3}{5}$ krajcár.

13. „Vágóhíd”

A) A Domb-térkép helyrajzi számát nem jelöli, így helyét azonosítani csak az 1832-es összeírás alapján lehet.

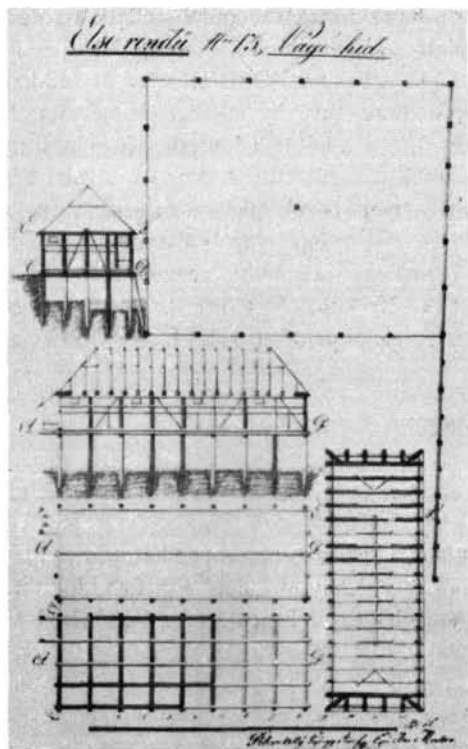
B) A királyi sóhivatal mögött, a városon kívül, a Szinva-patakon található, facölöpökön épült, nem sokkal ezen összeírás előtt, fából és zsindelettel. Építését kincstári rendelet ezen évben 33 621/1832. szám alatt engedélyezte. Teljes értéke folyópenzben 783 f. 31 krajcár (21. kép).

14. „Négy fa-mészárszék”

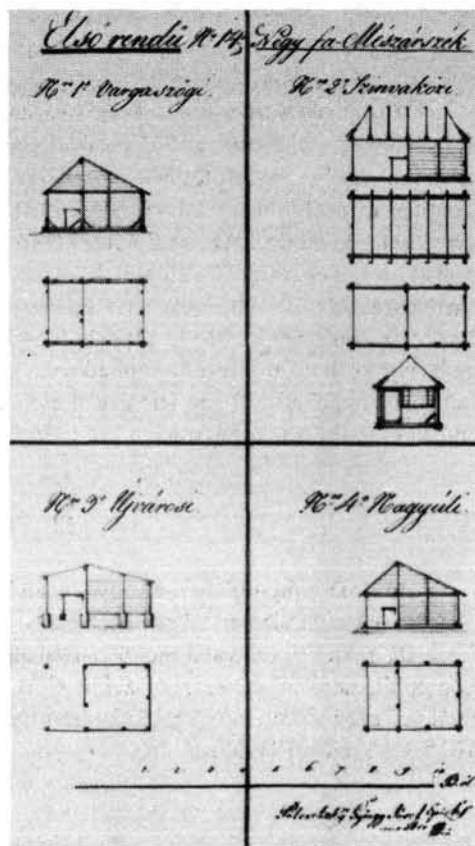
A) A vágóhídhöz hasonlóan helyrajzi számukat az összeírás nem tünteti fel, így pontos azonosításuk nem lehetséges, de valamelyest eligazítanak a műszaki dokumentáció feliratai. Ezek szerint az első mészárszék a *Varga-szögi*, a második a *Szinva-közi*, a harmadik az *Újvárosi*, a negyedik pedig a *Nagyúti* elnevezést viselte, s ez egyben utal elhelyezkedésükre is.

B) A 12. szám alatt leírt hat mészárszék bérletéhez az összeírás időpontjában hozzátartozott az a jog, másrészt uradalmi kikötés is, hogy a város tíz különböző helyén legyen húsárusítás. „E célból 10 mészárszék működik, ebből hatot a bérlők a maguk pénzén építettek és tartanak fenn, ezek az ő saját tulajdonaik. A másik négyet a kincstári uradalom készítette. Ezek faanyagból épültek zsindelettel, s az alábbi felsorolás szerint.”

Az első ezek közül a Felső-városban, a Varga-szögben található, a Szinva-patak mellett. Ez javításra szorul és a tetőzete is romladozó. A második a Szinva-köz utcában áll, jó állapotban található. A harmadik az Újvári utcában (?) működik, az utcai kút mellett, szintén jó állapotban. A negyedik a Nagy-utcában van, a Szinva mellett, de javítást igényel. Bécsi értéke ezeknek 220 f. 26 $\frac{3}{8}$ x., vagyis 88 f. 10 $\frac{3}{5}$ krajcár kurrens monetóban (22. kép).

21. kép. A vágóhíd alaprajza, fedélszékének terve, hossz- és keresztmetszete

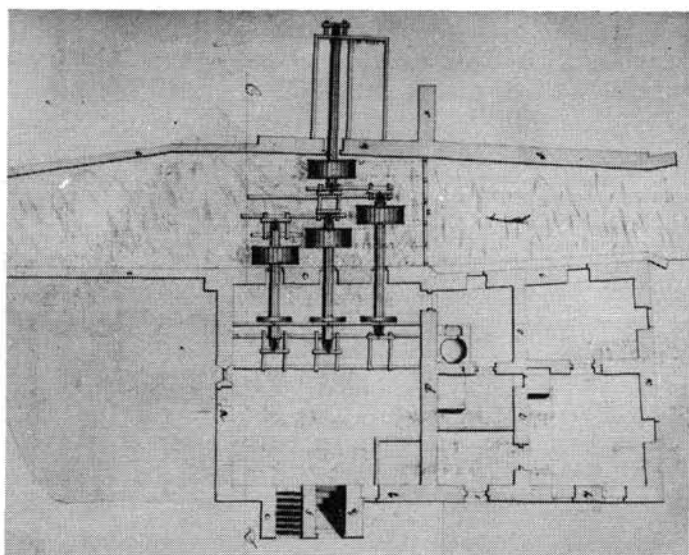
22. kép. Az uradalmi kezelésű négy mézárszék (Varga-szögi, Szinva-közi, Újvárosi és Nagyúti) alaprajza, ill. metszete

15. „Uradalmi felső malom”

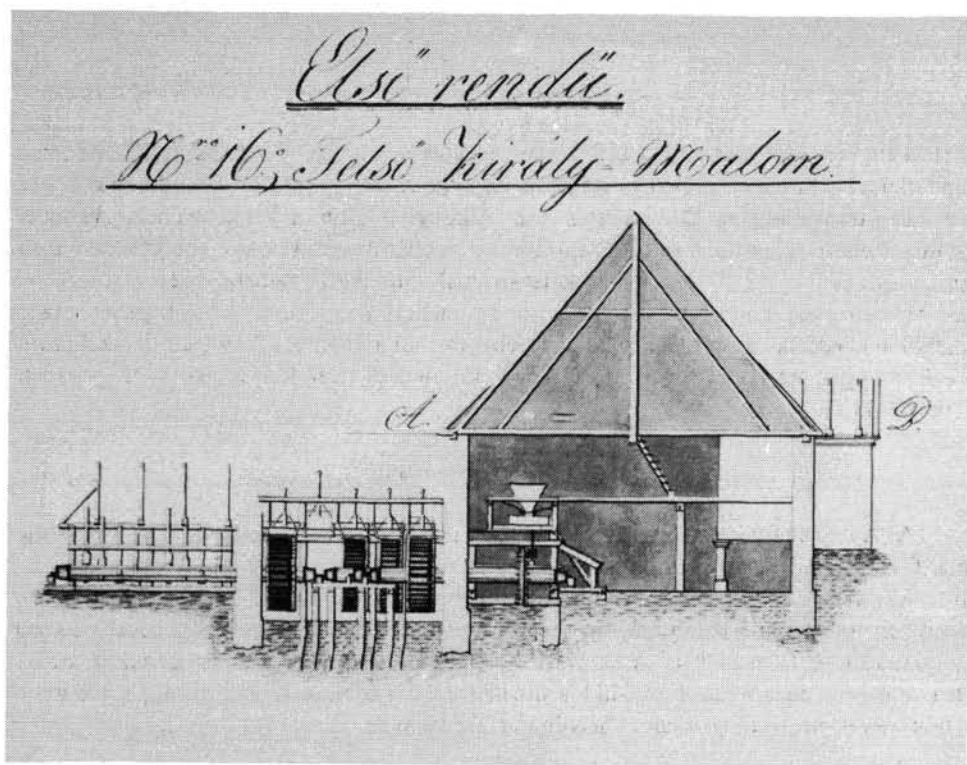
A) A Serház alatti Szinva-malomárkán működött, jól azonosítható helyen, a 19. századi uradalmi gabonátároló épülettől kissé keletre. A mai Tizeshonvéd utcának ezt a szakaszát a 19. század elején Serház-aljának nevezték. A malom megközelítésére és a Szinván való átkelésre két fahíd is szolgált. A malom egykori helyén az 1945–1950-es évektől új lakóházak, lakóházegyüttesek épültek.

B) Az 1832-es összeírás felső malomnak, vagy felső király-malomnak nevezi a Domby-térkép szerinti 1383-as helyrajzi számmal ellátott telket, ill. az ezen emelt építményt.

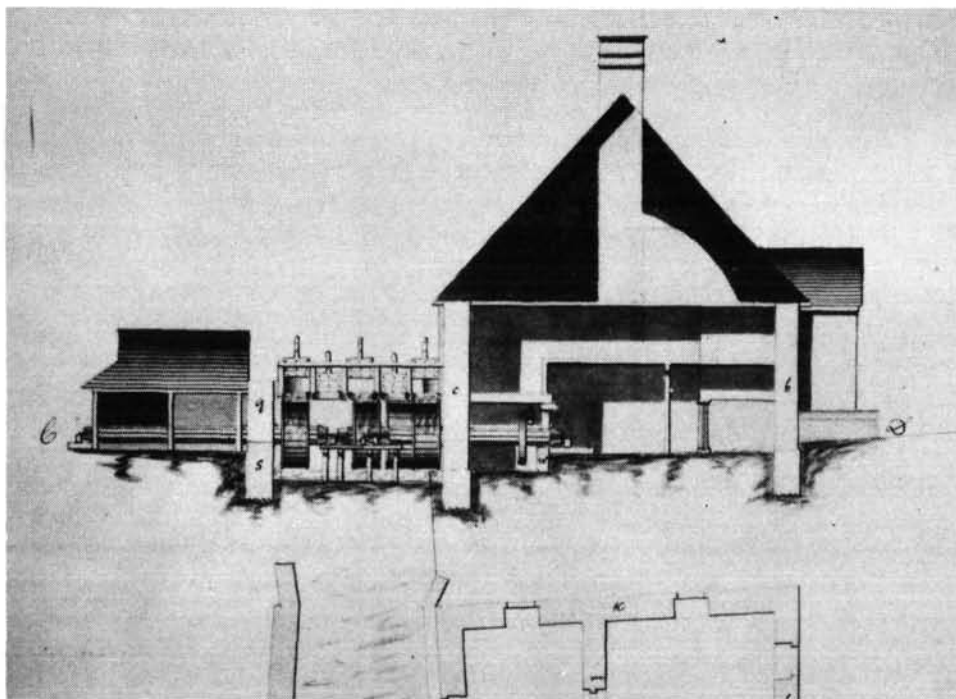
A bőséges dokumentációval ellátott leírás (23–24–25. kép) a következőket fogalmazza meg: az utcáról néhány lépcső vezet le a közvetlen bejáráthoz; s ami az épületet, annak falait illeti, az jó kőanyagból és szilárdan van megépítve. A malom minden szükséges kellékkel el van látva. Mellette folyik a Szinva, medre négyszögletes kövekből egész

23. kép. A „Felső Király-malom” alaprajza

24. kép. A „Felső Király-malom” metszete

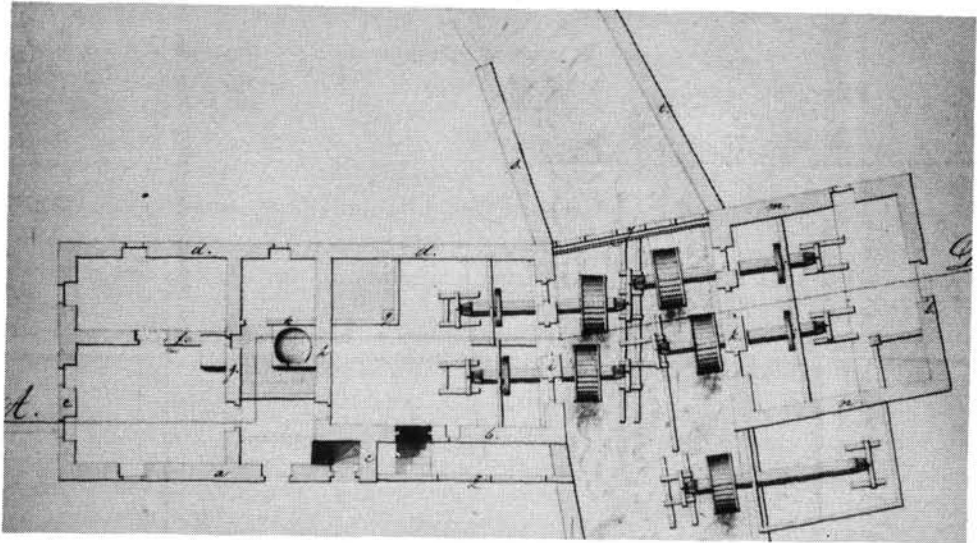
25. kép. A „Felső Király-malom” metszete

hosszában, mindkét oldalán biztosítva van. A patakon túl, külön zsindelettel van a kenderzúzós, s ennek a kerekét is a Szinva forgatja. A malom folytatása a lakóépület, s ez is zsindelettel ellátva, jó állapotban van. A konyhától jobbra két szoba helyezkedik el egymás mellett, az elsőben fapadló, vasrácsosattal ellátott négyszárnyú ablakok vannak, a másik téglapadlós, az ablakok pedig kétszárnyúak. Mindkettő famennyezetes. A szobákban nincsen cserépkályha. A konyha tűzhelye mellett van a segédek szobájának ajtaja, amelyből kapcsolat és közlekedés van a felső malom kapujával. Az udvart deszkakerítés övezi. Az egész területe $368 \frac{1}{6}$ négyszögöl kiterjedésű. Becslési értéke bécsi pénzben 3109 f. 9 kr.

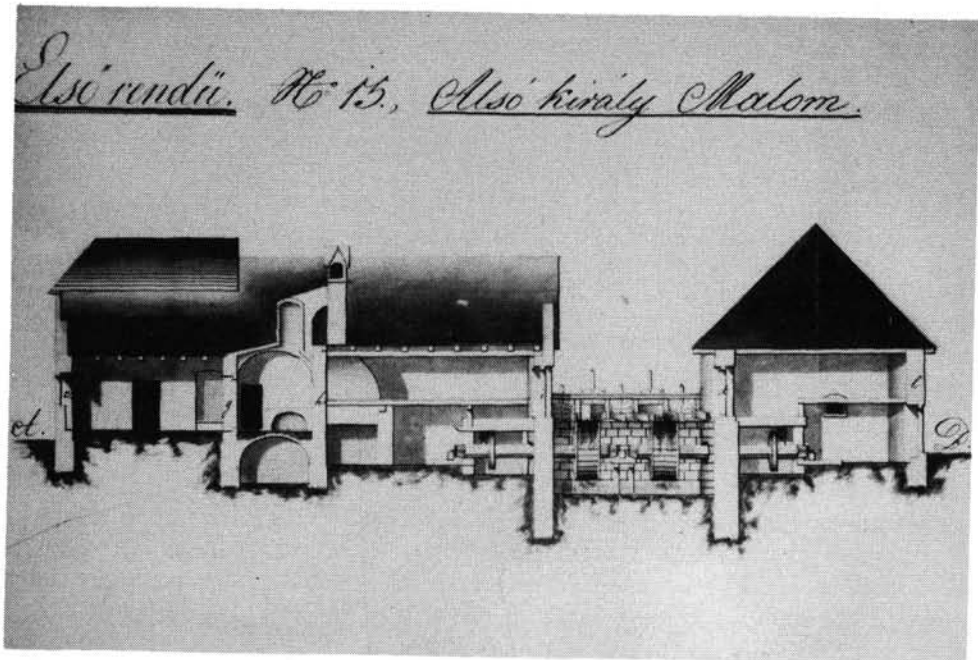
16. „Uradalmi alsó malom”

A) A mai Thököly utca magasságában a Szinva-malomárkán működött. A Sváb-sorig (mai Győri kapu) széles utca, az ún. Király-malom utca biztosította a jó forgalmi kapcsolatot. Ezt az utcát K–Ny-i irányban keresztezte az Új-Oskola (mai Bársony János utca), amelynek folytatása a Király-malom utcától nyugatra már a Felvégi kertek nevet viselte a 19. század első harmadában. A Szinva jobb partjára híd vezetett át, ez az akkori Füzes utca, amely a mai Wesselényi Miklós utcánál volt. Többször átalakították, s a Király-malom nevet megtartó gőzmalom helyén ma lakótelep áll.¹⁹

19. Veres L., 1975. 16.

26. kép. Az „Alsó Király-malom” alaprajza

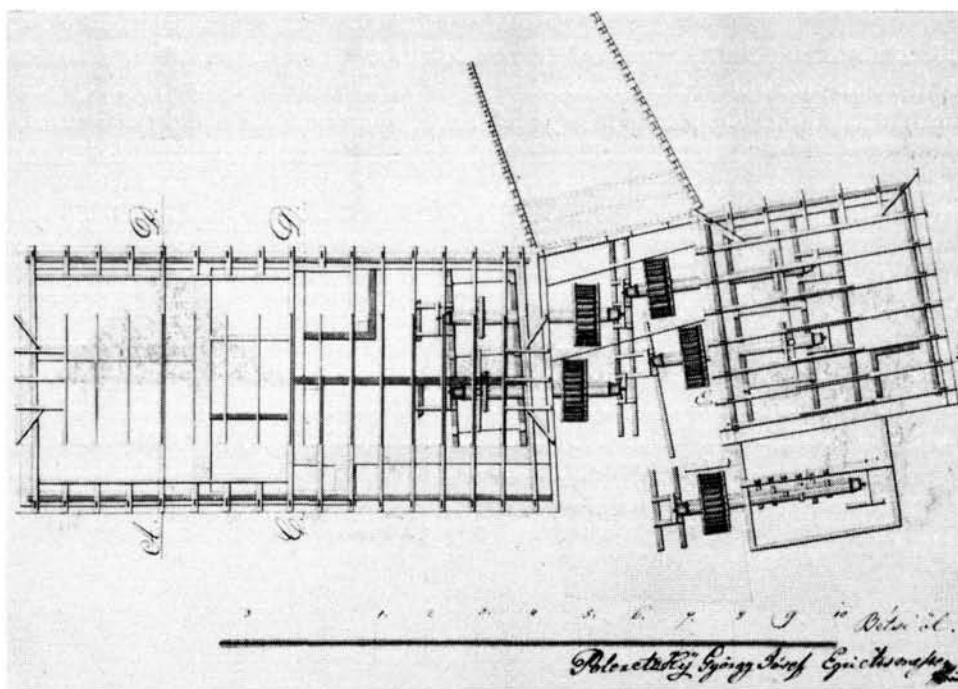

27. kép. Az „Alsó Király-malom” metszete

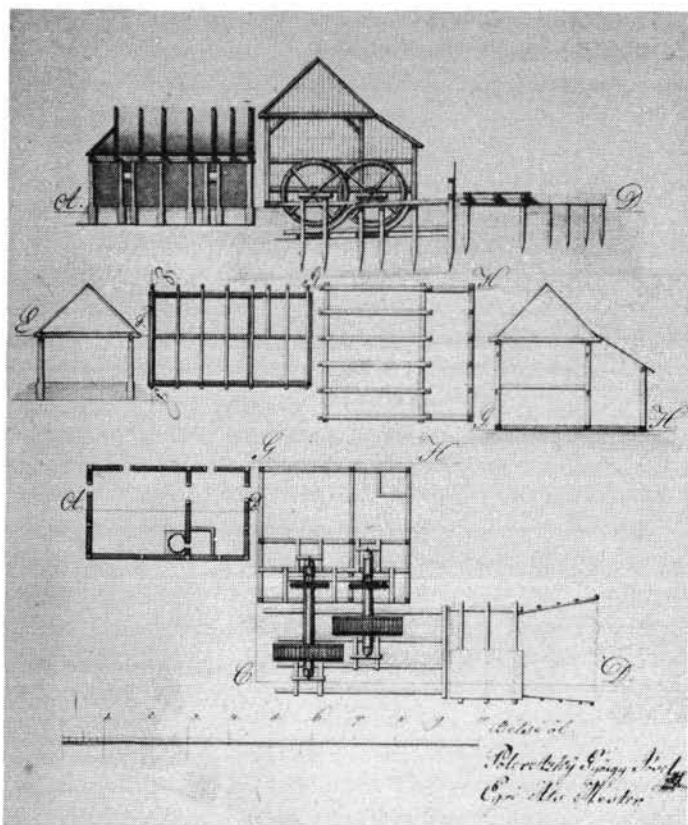
B) Az alsó uradalmi malom, vagy másképpen a Király-malom a Felső-városban található, az élelmiszer-raktártól kissé feljebb, a Szinva-patak mellett, 1389-es telekszám alatt. A malomépület, ahol a bérlő lakása is van, jó állapotban található, jó anyagból is épült, kissé előregeedett zsindeletető alatt. Közvetlenül az utcáról nyílik a bejárata a konyhába, balra pedig a két szobába, ahol a padló fából való, az ablakok kétszárnyúak, vasrácsokkal ellátva. Bennük cserépkályha, a konyhai tűzhely mellett egy kis éléskamra. A konyha ajtaja mögött a bejárat helyezkedik el, ez a boltozott pincébe vezet, ahol 20 gönci hordó fér el. (26. kép.)

Ezzel az épülettel van összefüggésben a malom, ez kettős, ugyanis a Szinva-patak egyik partján van felépítve négyzetes kövekből az egyik, a másik partján szemben a másik malom, olyan zsindeletető alatt, amely már javításra szorul (27–28. kép). A túlsó parti malomhoz csatlakozik a bérlő lakása, bejárata az utcáról nyílik a pince ajtaja mellett néhány lépcsőn lemenve. Ennek a malomban két őrlőkőve van, ugyanennyi kerékkel. Az innesső parti malomba a bejárat szintén az utcáról nyílik, de az emeletüket gerendák kötik egybe, s mindegyikből fel lehet menni a padlásra. A malmok belső berendezése jó és használható állapotban találtatott.

A lisztes malom mellett külön tető alatt található a kenderzúzó, kerekét ugyancsak a patak forgatja. Ez a zúzó is jó állapotban van. A malomhoz tartozó épület kerítése vesszőből (ágakból) van megalkotva. Mindkét malom házzal együtt 338 4/6 négyszögöl területet foglal el. Az egész létesítmény értéke bécsi valutában 2936 f. 3/8 kr., azaz forgalmi pénzben 1574 f. 33 krajcár.

28. kép. Az „Alsó Király-malom” fedélszékének alaprajza

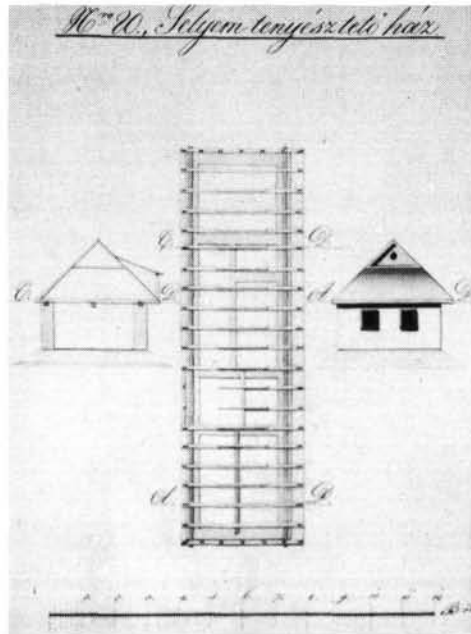
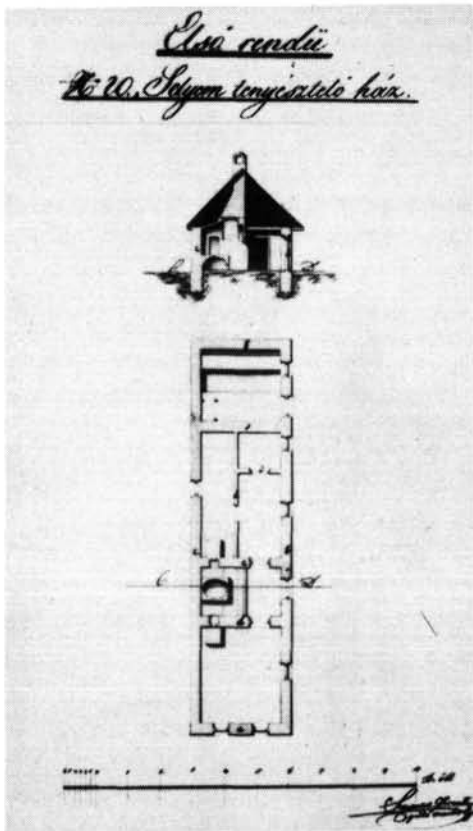
29. kép. A „Timár” vagy „Gubits” uradalmi malom metszetei

17. „Timár malom, vagy Gubits malom, most uradalmi lisztőrő malom”

A Felső-malomtól, a Szinva-patak mellett, feljebb menve eljutunk a régebbi Timár malomhoz, amely most gabonát őröl, s az 1382-es telekszám alatt található. Ez fából épült, zsindelytető alatt, kopott állapotban, s két kővel van felszerelve. Ugyanennyi kerékre jár. Belső berendezése egyszerű, nagyjából molnárok kezemunkájával készült, s így tartatik fenn. Vele kapcsolatos a lakóépület, amely hajlítottvessző-falakkal készült, zsindelytető alatti, tartalmaz egy konyhát és egy szobácskát (29. kép). Becslési értéke bécsi pénzben 605 f. 28 2/4 kr., folyópénzben pedig 242 f. 11 2/5 kr.

18. „Az uradalmi Kalló malom”

A) A malom keletkezésével kapcsolatos első tudósítás a Csapó és Gubás céh iratai között maradt fenn. A szűrszabó céh a városi jegyzőkönyv bejegyzése szerint is 1753-ban kapott engedélyt arra, hogy a város Diósgyőr felé eső végén, a Szinva-patak partján 5 bécsi

31. kép. A „Selyemtenyésztő ház” fedélszékének alaprajza, metszete és udvari homlokzata

30. kép. A „Selyemtenyésztő ház” alaprajza és metszete

öl széles és 7 öl hosszú kallót építhessen.²⁰ Ez a kalló került később az uradalom tulajdonába, s a cég a 19. század elején csupán bérleti jogát tartotta meg.

B) Az előbbi malomnál kissé feljebb menve megpillantjuk a Kalló malmot, a külsőváros 2117-es telekszámú alatt. Ezt a gubakészítők céhe bérlte, s azért létesítették, mert az itteni köznépek kedvelt palástja a guba. Ezért a Szinva medrébe süllyesztett tartókban nedvesen tisztítják anyagát. Az épületeket is ez a cég állította fel, s ezt saját tulajdonának is tekinti. Csak a földesúri jog elismeréseképpen fizet némi bért.

19. „Négy bódé a vámpénz beszédésére”

B) Ezeket a vám bérlője létesítette fából, zsindeletetével fedve. Az első a Sötét-kapu piaczon áll, a második a Csabai-kapunál, a harmadik a Zsolcai-kapunál, a negyedik pedig a Szentpéteri-kapunál. Értékük bécsi pénzben 158 f. 30 kr., folyópénzben 63 f. 24 kr.

20. Szendrei J., i.m. (IV.) 632.

20. „Ház a selyemtermelésre, bérbe adva”

B) A Felső-város végén található a Sváb-sori utca végén, puha lágy kövekből épült, már elöregedett zszindelytető alatt, különben jó állapotban. Van benne a konyhától balra egy utcára néző szoba, fapadlós, ablakai kétszárnyúak, vasrácozottal, cserépkályhával. A konyhától jobbra két kis szoba, az elsőhöz éléskamra csatlakozik. Hátról az épülettel egy tető alatt istálló két lóra. Az udvar deszkakerítéses. Kertjét árok veszi körül, kerek kútja kövekkel van kirakva (30–31. kép). A ház udvarral 221 4/6, a kert 2298, az egész együttesen pedig 25,9 négyszögöl. Becsértéke 1294 f. 25 x. bécsi értékben, folyópénzben pedig 517 f. 46 krajcár.

A fentiekben hús miskolci objektum történetéhez sikerült újabb adatokat felsorakoztatnunk. Ezek elsősorban a főutca településtörténetének vizsgálata szempontjából fontosak. A leírások ugyanakkor újabb részleteket szolgáltatnak Miskolc vendéglátóiparának, kereskedelmi életének, malomiparának történetéhez, de ezeken túl utalnak a város diósgyőri koronauradalommal való kapcsolatára is. Későbbi munka céljaként fogalmazódhat meg a bevezetőben jelzett összeírások együttes bemutatása, s így a város történetében több, mint egy évszázad településtörténeti, gazdaság- és ipartörténeti emlékeinek, eseményeinek újabb adatsorokon keresztüli feltárása, értékelése.

IRODALOM

- Dobrossy I.*, 1976. Gazdaság- és társadalomtörténeti adatok a miskolci céhek áruelőzszíneinek 19–20. századi történetéhez. Herman Ottó Múzeum Évkönyve (továbbiakban: HOM.Évk.) XV. 113–150.
- Dobrossy I.*, 1978–1979. A tapolcai apátság mindszei serfőző műhelye. A miskolci Herman Ottó Múzeum Közleményei (továbbiakban: HOM.Közl.) 17. 66–71.
- Dobrossy I.*, 1981. „Vendéglátó házak”, fogadók Miskolc és Mindszei határán a 18–19. században. HOM.Közl. 19. 93–101.
- Iglói Gy.*, 1979. Miskolc első városszabályozási terve 1897-ből. Borsodi Történelmi Évkönyv, VI. 153–164.
- Komáromy J.*, 1956. Az első miskolci vendégfogadók. HOM.Közl. 3. 48–53.
- Komáromy J.*, 1972. Miskolci séták. Miskolc.
- Marjalaki Kiss L.*, 1925. A miskolczi mészáros céh négyszáz éves múltja. Miskolc.
- Szendrei J.*, 1904–1911. Miskolc város története és egyetemes helyirata. II., IV., V.
- Veres L.*, 1975. Miskolczi vízimalmok a XIV–XIX. században. HOM.Közl. 14. 14–20.
- Veres L.*, 1977. Majorsági birtokok a diósgyőri koronauradalomban a jobbágyfelszabadítás időszakában. HOM.Közl. 16. 36–42.
- Veres L.*, 1979. A kamarai gazdálkodás kibontakozása a diósgyőri koronauradalomban 1755–1770 között. HOM.Évk. XVII–XVIII. 199–214.
- Veres L.*, 1980. Földesúri támadás a diósgyőri koronauradalom mezővárosai ellen a 18. század derekán. HOM.Közl. 11. 32–37.

DIE GEBÄUDE DER DOMÄNE IN MISKOLC AM ANFANG DES 19. JAHRHUNDERTS

(Auszug)

Miskolc, eine Siedlung der Domäne von Diósgyőr hat jahrzehntelang für ihre Unabhängigkeit gekämpft. Der Kampf hatte keinen Erfolg, Miskolc konnte nie die Privilegien einer freien königlichen Stadt erlangen. Anschauliche Dokumente zu dem guten und schlechten Verhältnis zwischen der Stadt und der Domäne sind unter anderen die verschiedenen Register.

In der Studie wird das interessanteste Register vorgestellt und analysiert. In den Jahren 1832–1833 hat die Domäne etwa 50 Gebäude von Miskolc zusammenschreiben lassen, dazu gehören noch beinahe 40 Zeichnungsbeilagen, die heutzutage schon einen unschätzbaren Wert haben.

Die Studie beschreibt einen Teil dieses Registers, die Wirtschaftsgebäude (Gasthäuser, Wirtshäuser, Gasthöfe, Geschäfte, Schlächterläden, Mühlen). In dem zweiten Teil der Studie werden später die leitende Körperschaft der Domäne (der Marktrichter, der Advokat, der Ingenieur, usw.), weiterhin die Gebäude des Gunstherren (Kirchen, Armenanstalten, Pfarrhäuser, Schulen) vorgestellt.

Die Studie gibt zu dem Stadtbild von Miskolc am Anfang des 19. Jahrhunderts neue Beiträge. Die Verfasser stellen die Objekte folgendermassen vor: zuerst werden die frühesten Dokumente und andere Quellen zur Beschreibung des Objektes vorgelegt, dann die weiteren historischen Angaben aus der späteren Zeitperiode. Der Ort der einzigen Gebäude wurde mit Hilfe der Landkarten identifiziert. Nachdem werden auch diejenige Objekte beschreiben, die heutzutage an der Stelle der vormaligen Gebäude stehen. In dem zweiten Teil der Beschreibung wird das Quellenmaterial veröffentlicht. Diese Beschreibungen sind eigentlich Erklärungen zu den publizierten Abbildungen.

Die Veröffentlichung des Registers und die Abzeichnungen bieten zu einer später zusammenstellenden Topographie von Miskolc im 19. Jahrhundert unentbehrliche Angaben.

István Dobrossy–Gyula Iglói